

POVIJESNE KONTROVERZE

Medu studentima povijesti na Zagrebačkom sveučilištu sredinom osamdesetih na prste se moglo nabrojati one koji su makar čuli za dr. Milana pl. Šufflaya. Posve svjesni točnosti Šufflayeve misli da "nema te ideje budućnosti koja bi u narodnim redovima mogla imati snagu prošlosti", tvorcima školskih programa potrudili su se, i u tome umalo uspjeli, iz narodnog pamćenja izbrisati imena koja su utjelovljavala subverzivne, "neprijateljske" ideje. Ideja neovisne hrvatske države kao povijesne nužnosti i kao jednog od kamena temeljaca pravedne i slobodne Europe, bila je uistinu subverzivna, bez ostatka neprijateljska. To što je Šufflay bio žrtvom režima koji su i komunisti nazivali nenarodnim, ništa nije mijenjalo na stvari: njegov životni credo i njegov intelektualni sustav predstavljali su jednaku negaciju i monarhističke i komunističke Jugoslavije.

Prešućeni velikan

U tom su prešućivanju povijesti nemalu ulogu odigrali i povjesničari, sluge nove, bezbožničke i totalitarne teologije. Intelektualna širina i znanstvena iza-zovnost možda posljednjega hrvatskog polihistora svedeni su na jednu ljubavnu aferu, prijateljstvo s tobože opskurnim banom Rauchom i na neuspjeh osuđeni

120. GODIŠNJICA ROĐENJA
Dr. MILANA pl. ŠUFFLAYA:
KAKO SE PREŠUĆUJE
VELIKAN HRVATSKE POVIJESTI

Milan Šufflay: Jugoslavenstvo nam je veći neprijatelj nego srpstvo

pokušaj utemeljenja Hrvatske radikalne stranke. Nedovoljno privlačan bio je i podatak da su u povodu okrutnoga Šufflayeva umorstva glas u obranu Hrvata, toga "malog, ali visoko prosvijećenog europskog naroda", digli Albert Einstein i Heinrich Mann.

Štap nad Šufflayem i njegovim djelom nepovratno je slomljen. Njegova pripadnost frankovcima, kako su neprecizno i uopćeno nazivani hrvatski nacionalisti na početku stoljeća i između dvaju

Šufflay polazi od aksioma da je ključni neprijatelj hrvatstva jugoslavenstvo, a ne srpstvo

svjetskih ratova, bila je dovoljna da ga se proglasi reakcionarom. Njegova bi smrt možda bila iskoristiva, da je nije bilo nužno povezati sa sličnim pokušajem atentata na dr. Milu Budaka i da Einsteinov i Mannov prosvjed nisu potaknuli pripadnici ustaško-domobranske emigracije. Dr. Branimir Jelić posvjedočit će, naime, da je hrvatska separatistička emi-

gracija iskoristila umorstvo u Dalmatinskoj ulici za internacionalizaciju hrvatskog pitanja, a da je sam tekst prosvjeda koji su u ime Njemačke lige za ljudska prava potpisali Einstein i Mann, napisao Vatroslav-Slavko Cihlar, još jedan iz plejade mladih, dinamičnih hrvatskih intelektualaca, koje će nemilosrdno samljeti jugoslavenski, partizanski žrvanj smrti.

U povodu okrutnoga Šufflayeva umorstva glas u obranu Hrvata, toga "malog, ali visoko prosvijećenog europskog naroda", digli su Albert Einstein i Heinrich Mann

Šufflayev znanstveni i publicistički rad, koji je snažno utjecao na naraštaje hrvatskih nacionalista i revolucionara, u novoj je Jugoslaviji dospio na *index librorum prohibitorum*. Sam možda i ne bi žalio zbog toga. Ta, u završnoj je riječi u političkom procesu 1921. izjavio: "Kao filozofu, kao slobodnom Hrvatu meni je osobno svejedno sjedio ja u malim uzama Sudbenog stola ili koje druge kaznonice, ili pak da, izašav na slobodu dođem u veliku tamnicu, u kojoj, hvala Bogu tek privremeno, čami hrvatski narod".

Međutim, narodu ne smije biti svejedno: Šufflay bi, kao ideolog modernoga hrvatskog nacionalizma, odgojio mnoge. Stoga je sasvim uvjerljiva postavka da su Budak i Šufflay trebali biti umoreni, kako bi se Mačeka izbavilo ispod njihova "pogubnog" utjecaja. U svakom slučaju, nakon Šufflayeve smrti i Budakova odlaska u emigraciju, Radićev će nasljednik nastupati sve tromije, sve pomirljivije - i sve jugoslavenskije.

Naprednost hrvatskog nacionalizma

Iako pristaša i član Hrvatske stranke prava, Šufflay zapravo nije imao dara za praktičnu, dnevnu politiku. I u njoj je nastupao kao povjesničar i filozof, a ne kao strančar. I za kontroverzni pokušaj utemeljenja Hrvatske radikalne stranke imao je svoje objašnjenje: "Politička smrt Slavosrbima svih dlaka i patentiranim Jugoslavenima može nastupiti tek onda kad bi se sreli srpski frankovci i hrvatski radikali... (...) Jer jedno je nepobitno (...) i frankovci i radikali neprijatelji su jugoslavenske nacionalne ideje".

On, dakle, polazi od aksioma: jugoslavenstvo je, a ne srpstvo, ključni neprijatelj hrvatsva. Hrvatsvo i srpstvo mogu postojati i razvijati se usporedno (kao što su stoljećima postojali i razvijali se), dok je jugoslavenstvo nužno negacija hrvatsva. Neuspjao pokušaj utemeljenja Hrvatske radikalne stranke imao je i svoj

povijesni okvir, kontekst bez kojega postaje nerazumljiv. On se zbiva u vrijeme Radićeve kapitulacije, u vrijeme priznanja monarhije i Vidovdanskog ustava. Jugoslavenske parole iz usta Svetozara Pribičevića ili Ljube Leontića zbijale su Hrvate; jugoslavenske parole iz Radićevih usta mogle su biti smrtonosne.

Iako kritičan prema Radiću, on ga drži priznatim vođom hrvatskog naroda. Još više, za Šufflaya on je "embrionalni mesija, reformator bijele rase", koji je još za života osigurao mjesto u svjetskoj povijesti. Stoga je šteta, što je nezapaženom i nerazrađenom ostala lucidna Šufflayeva misao da je Radić predstavnik i nositelj univerzalne ideologije seljačke republike, promicatelj "reformi od svjetskog zamašaja", koje je samo iz praktičnih razloga - jer se mora održati kontinuitet i osigurati naslon na čvrst povijesni temelj - nacijepio na "hrvatsku nacionalnu državnu bazu".

Ipak, iz današnje perspektive možda najdragocijeniji Šufflayev doprinos hrvatskoj nacionalnoj misli jest njegova fascinacija zapadnom kulturom. S obzirom na to da je hrvatski narod na razmeđu svjetova, njegov je nacionalizam graničarski: on "označuje jedan od najsnažnijih bedema zapadne civilizacije. Dok je ona ugrožena, a danas jest, hrvatski nacionalizam ne znači samo ljubav prema rodnoj grudi i hrvatskim domovima na njoj, on ne znači lokalni patriotizam, nego lojalnu službu čitavom bijelom Zapadu. I zato je on apsolutno pozitivan". Stoga je hrvatstvo na Balkanu "sinonim za sve, što je lijepo i dobro stvorio europski Zapad".

I dok tako veliča hrvatski nacionalizam, nalazeći mu povijesno, filozofsko i geopsihološko utemeljenje, Šufflay ne niječe i ne podcjenjuje druge narode i njihove nacionalizme. Naprotiv, kao briljantan intelektualac, poliglot koji govori desetak jezika, jedan od najsajajnijih albanologa u povijesti, gradi mostove prema drugim narodima, uključujući i one koji nam nisu uvijek bili skloni (poput Mađara ili austrijskih Nijemaca), ili one koji su nam bili nepoznati, pa smo ih stoga (nepravедно) podcjenjivali (poput Albanaca). Upravo time Šufflay dokazuje da hrvatski nacionalizam nije šovinizam, da nije vulgarna prijetnja slobodi i napretku, nego upravo obrnuto: on je putokaz prema pravdi i jednakosti uljuđenih naroda.

TOMISLAV JONJIĆ

Tko je bio dr. Milan Šufflay?

Dr. Milan pl. Šufflay rođen je 9. studenoga 1879. u Lepoglavi, u plemićkoj obitelji koja je u 16. st. doselila iz Saske. Već kao studentu povijesti na Zagrebačkom sveučilištu dr. Tadija Smičiklas mu povjerava uređenje zbornika *Codex diplomaticus regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae*. Doktoriravši u dobi od 22 godine, Šufflay odlazi u Beč, gdje studira na Institutu za austrijsku povijest. Iz Beča ga u Budimpeštu poziva ugledni mađarski povjesničar Thalloczy. Nakon četiri godine rada u Ugarskome nacionalnom muzeju, Šufflay je imenovan profesorom na Zagrebačkom sveučilištu (postavši tako najmlađi sveučilišni profesor u Europi). Bavi se poviješću, publicistikom i novinarstvom, a objavljuje i literarne radove. Postaje jednim od najuglednijih albanologa u svijetu.

U političkom procesu 1921. staro-jugoslavenske ga vlasti osuđuju na robiju. Nakon izlaska iz zatvora ulazi u vrh tadašnje Hrvatske stranke prava. Ubijen je 18. veljače 1931. u zagrebačkoj Dalmatinskoj ulici, udarcem željezne šipke u glavu. Zbog tog zločina prosvjeduje europska demokratska javnost, a poseban prosvjed u ime Njemačke lige za ljudska prava upućuju A. Einstein i H. Mann. Proces protiv ubojica vođen je u doba Banovine Hrvatske (1940.), a obnovljen je u doba NDH (1943.). Ubojica Branko Zwerger tada je osuđen na smrt i smaknut.

Iako plodan pisac, publicist i znanstvenik, Šufflay je sve do najnovijih vremena, ne računajući kratkotrajno razdoblje NDH, gotovo u potpunosti prešućivan. (T. J.)

Spomen-ploča u Lepoglavi

Pokroviteljstvo nad proslavom 120. godišnjice rođenja Milana pl. Šufflaya preuzeo je predsjednik Hrvatskog državnog sabora, akademik Vlatko Pavletić. U sklopu proslave, u organizaciji novoustrojene Udruge dr. Milan pl. Šufflay, čiji je predsjednik naš poznati "šufflayolog" Darko Sagrak, na Šufflayevoj rodnoj kući u Lepoglavi 9. studenoga otkrivena je spomen-ploča. Nakon otkrivanja ploče predstavljena je i knjiga "Izabrani eseji, rasprave i članci dr. Milana pl. Šufflaya".